

BEZPIECZEŃSTWO NARODOWE

mgr Justyna FLORCZAK-MIKINA¹

PRZESTĘPCZOŚĆ PRZECIWKO RODZINIE W PRZESTRZENI BEZPIECZEŃSTWA LOKALNEGO

Słowa kluczowe: *przemoc w rodzinie, rodzina, bezpieczeństwo lokalne, społeczności lokalne, przestępczość*

STRESZCZENIE

Niniejsza publikacja ma na celu ustalenie skali zjawiska przestępczości w rodzinie, umiejscowienie go w przestrzeni bezpieczeństwa lokalnego i społecznego, opisanie jej prawnych i psychologicznych aspektów, a także wskazanie istniejących rozwiązań w zakresie przeciwdziałania temu zjawisku. Przemoc w rodzinie, wpływająca destrukcyjnie na podstawową komórkę społeczną, jaką jest rodzina, niewątpliwie wywiera również wpływ na jej funkcjonowanie w relacjach z innymi uczestnikami życia społecznego. Relacje te stanowią jednocześnie o strukturze i jakości życia społeczności lokalnych oraz ich poczuciu bezpieczeństwa i stabilizacji.

Wprowadzenie

Bezpieczeństwo zaczyna się od człowieka. Na pierwszym miejscu stoją potrzeby indywidualne, następnie bezpieczeństwo bliskich osób, a dalej życie wolne od zagrożeń w miejscu zamieszkania. Z wyników prowadzonych badań przez Centrum Badań Opinii Społecznej, opublikowanych w listopadzie 2015 roku wynika, że „Większość Polaków (51%) czuje się związana przede wszystkim ze swoją spo-

¹ Justyna Florczak-Mikina jest doktorantką Wydziału Bezpieczeństwa Narodowego Akademii Sztuki Wojennej.

łecznością lokalną, z miejscowością, w której mieszka”². Wartości lokalne, bliskie człowiekowi, życie, zdrowie, rodzina i bezpieczeństwo stawiane są prawnie na szczycie dóbr chronionych.

Trzema głównymi wyznacznikami społeczności lokalnych są: zajmowanie wspólnego terytorium, ukształtowanie się więzi społecznych oraz występowanie interakcji między jednostkami³. Przyjmując stanowisko D. Martindale, G. Sjöberga i R.L. Warrena, że społeczność lokalna jest ustrukturalizowanym systemem społecznym, stanowiącym element większej całości społecznej i od niej zależnym⁴, trzeci wyznacznik wydaje się jednym z ważniejszych czynników wpływających na poziom życia w strukturze lokalnej. Każda społeczność lokalna tworzy złożoną sieć interakcji międzygrupowych i interpersonalnych. Analizując sferę bezpieczeństwa lokalnego, należy brać pod uwagę to, że życie społeczności lokalnych to cała sieć wzajemnych powiązań, problemów, interakcji i procesów zachodzących między jej członkami. Należy brać pod uwagę to, członkowie społeczności nie tylko jednostki i instytucje żyjące na danym obszarze, ale również cała sieć wzajemnych powiązań, problemów, interakcji i procesów zachodzących między ludźmi⁵. Funkcjonowanie tych relacji w społeczności określane jest właśnie przez zakres i stan różnych wydarzeń dokonujących się na tle życia tej społeczności. Jednym z problemów w tych relacjach jest przemoc w rodzinie, jako podstawowej jednostce budującej społeczeństwo oraz wynikające z niej zachowania patologiczne jej członków – dalekie od wszelkich norm społecznych i etycznych oraz wpływające na jakość życia społeczności lokalnych i poziom ich poczucie bezpieczeństwa. Według B. Hołysta „Zjawiska szeroko rozumianej patologii społecznej, (...) występujące we współczesnym społeczeństwie, hamują postęp gospodarczy i społeczny. Dotyczy to np. dezintegracji rodziny, zakłóceń w wychowaniu dzieci i młodzieży, różnego rodzaju chorób somatycznych i psychicznych, nadmiernego spożywania alkoholu, czy wszędzie zachowań przestępczych. Wszystkie te szkodliwe zjawiska, hamujące rozwój społeczny i gospodarczy społeczeństwa, mają charakter dynamiczny”⁶. Patrząc na przestępczość w rodzinie z punktu widzenia interesów bezpieczeństwa społeczności lokalnej, ważnym staje się podejmowanie tej tematyki w zakresie analizy samego problemu, jak również sposobów jej zwalczania.

² Polacy o swoim przywiązaniu do miejsca zamieszkania i kraju, Centrum Badania Opinii Społecznej, www.cbos.pl, Komunikat z badań nr 165/2015, Warszawa, listopad 2015.

³ M.T. Frankowski, *Socjologia. Makrostruktury społeczne. Wybrane zagadnienia*, Warszawa 2008, s. 51.

⁴ J. Turowski, *Socjologia. Wielkie struktury społeczne*, Lublin 1994, s. 221–222.

⁵ Tamże, s. 223–224.

⁶ B. Hołyst, *Kryminologia*, Warszawa 1999, s. 17.

Przemoc – czynnik destabilizujący rodzinę, jako podstawową komórkę społeczną

Podjęcie tematyki bezpieczeństwa społeczności lokalnych jest dążeniem stale zyskującym na znaczeniu. Standard zaspokojenia potrzeb mieszkańców społeczności lokalnej powinien spełniać kilkanaście różnych wymogów takich jak⁷:

- zapewnienie bezpieczeństwa publicznego;
- zapewnienie porządku publicznego;
- ochronę przed dewastacją i zanieczyszczeniem środowiska;
- dbałość o lokalny rynek pracy;
- dbałość o edukację;
- dostęp do placówek handlowych i usługowych – zaspokajanie potrzeb egzystencjalnych;
- dostęp do opieki medycznej;
- dbałość o rekreację społeczności;
- utworzenie sieci transportowej i komunikacji;
- dbałość o budowę kanałów komunikacji wewnętrznej w środowisku lokalnym;
- przyłączanie zasobów mieszkaniowych do infrastruktury komunalnej.

W grupie wymienionych standardów znajdują się też te, które pośrednio odnoszą się do jakości życia rodzin, jako podstawowych jednostek budujących społeczności lokalne. Niektóre z nich to:

- zapewnianie bezpieczeństwa osobistego w przestrzeni publicznej;
- zapewnianie dostępu do usług opiekuńczych dla dzieci i dorosłych, którzy tego potrzebują;
- zapewnianie dostępu do różnych form pomocy prawnej.

Na realizację niniejszych standardów wpływ mają różnego rodzaju uwarunkowania. Jednymi z nich – obok uwarunkowań geograficznych, ekonomicznych, kulturowych, politycznych – wpływających na jakość życia są uwarunkowania społeczne⁸. Odnoszą się one do życia obywateli – stopnia identyfikacji ze wspólnotą lokalną, poziomu napięć i konfliktów, jakości lokalnych elit, aktywności obywatelskiej, stopnia samoorganizacji oraz zasięgu patologii społecznych. W związku z tym, że rodzina stanowi swego rodzaju „budulec” społeczności lokalnych, to jakość życia w niej decyduje w pewnym stopniu o samym ich istnieniu. S. Klementowicz stoi na stanowisku, że „rodzina jest jednostką organizacyjną, w której i przez którą odbywa się tworzenie, utrwalanie i przekazywanie kultury, kształtowanie wzorów zachowań

⁷ A. Lisowski, *Diagnozowanie potrzeb i realizacja globalnej polityki społecznej*, [w:] A. Kuzynowski, *Polityka społeczna, globalna i lokalna*, Warszawa 1999, s. 114.

⁸ W. Fehler, *Bezpieczeństwo wewnętrzne współczesnej Polski. Aspekty teoretyczne i praktyczne*, Warszawa 2012, s. 52.

oraz promocja wzorów, wartości i norm powszechnie akceptowanych w społeczeństwie ludzkim”⁹. Należy zatem stale podejmować rozważania na temat wpływu czynników destabilizujących rodzinę na jej funkcjonowanie. Jednym z takich czynników jest przemoc w rodzinie.

Rodzina, jako gwarant stabilności, bezpieczeństwa oraz rozwoju państwa i społeczności lokalnych, przechodzi obecnie kryzys¹⁰. Jedną z przyczyn takiego stanu rzeczy, jest załamanie funkcji należących do rodziny:

- prokreacyjnej – wobec zmniejszającego się przyrostu naturalnego w Polsce;
- socjalizacyjnej – wobec narastającej demoralizacji nieletnich;
- usługowo-opiekuńczej – wobec pauperyzacji rodziny.

Innymi przyczynami upadku rodziny są konflikty między małżonkami lub między małżonkami, a dziećmi. Konflikt powodujący napięcie między członkami rodziny, w konsekwencji dezorganizuje rodzinę, a to z kolei może stać się źródłem patologizacji środowiska rodzinnego¹¹.

Przemoc w rodzinie jest problemem społeczności lokalnych, a patologia i przestępstwo, wpływają na wiele rodzin w naszym kraju. Według A. Skrabacz przemoc, jako negatywne zjawisko społeczne może być zarówno spowodowane, ale też i wywierać wpływ na samo zaistnienie innych patologii społecznych takich, jak: alkoholizm, przestępczość, prostytucja, narkomania, oddziałujących bezpośrednio na bezpieczeństwo społeczności lokalnych. „Przemoc w rodzinie wywołuje lęki u tych osób, wieczny niepokój, paraliżujący strach [...]. Dzieci z takich domów często uciekają, a że nie umieją sobie same poradzić, to najczęściej trafiają w podobne towarzystwo i paradoksalnie chcą się uwolnić od dotychczasowego życia i problemów same nierzadko popadają w konflikty z prawem, a potem zakładając swoje rodziny, powielają zachowanie swoich rodziców, ponieważ tak de facto nie znają innych, lepszych wzorców”¹².

Statystyki Policji¹³ – jako jednego z organów, do którego zadań należy zwalczanie zjawiska przemocy w rodzinie – wskazują, że zwiększa się skala zarówno

⁹ S. Klementowicz, *Rodzina jako element bezpieczeństwa lokalnego*, [w:] *Bezpieczeństwo w środowisku lokalnym*, pod red. naukową W. Fehlera, wydanie I, Warszawa 2009.

¹⁰ A. Skrabacz, *Bezpieczeństwo społeczne, podstawy teoretyczne i praktyczne*, Warszawa 2012, s. 110–111.

¹¹ M. Ziemska, *Rodzina a osobowość*, Warszawa 1975, s. 458.

¹² A. Skrabacz, *Bezpieczeństwo społeczne, podstawy teoretyczne i praktyczne*, Warszawa 2012.

¹³ Statystyki Policji www.statystyka.policja.pl, <http://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/przemoc-w-rodzinie/50863,Przemoc-w-rodzinie.html>, stan na dzień 27.01.2016 roku.

samych przypadków odnotowywanych w związku z przemocą w rodzinie, jak i niektórych ofiar tej przemocy. W 2012 roku liczba wypełnionych formularzy „Niebieskiej karty”, czyli karty zakładanej w rodzinach dotkniętych przemocą wynosiła 51 292. Liczba ta wzrastała przez kolejne lata: w 2013 roku wypełniono 61 047 formularzy, w 2014 – 77 808, a w 2015 roku uległa niewielkiemu obniżeniu – do 75 495. Niemniej jednak ostatnie cztery lata wskazują, że od 2012 do 2015 roku liczba założonych „Niebieskich Kart” w rodzinie wzrosła o 47%. Na podobne trendy wskazują dane odnoszące się do liczby ofiar przemocy, która w 2012 roku wynosiła 76 993 osób, w roku 2013 – 86 797 osób, w roku 2014 – 105 332, zmalała w 2015 roku do 97 501 osób. Liczba ofiar dotkniętych przemocą w rodzinie w ciągu czterech lat od 2012 do 2015 roku wzrosła o 26%. Należy również zauważyć, że znaczną większość wśród ofiar stosowania przemocy zwykle stanowią kobiety, a następnie dzieci. Wśród osób podejrzewanych o stosowanie przemocy przeważają mężczyźni oraz fakt, że większość takich osób znajdowało się pod wpływem alkoholu. W rodzinach, w których występują sytuacje kryzysowe często występują skutki zachowań dewiacyjnych takich jak¹⁴:

- przestępczość;
- pasożytnictwo społeczne;
- prostytutcja;
- alkoholizm;
- narkomania;
- kazirodztwo.

Ponadto badania kryminologiczne wskazują, że demoralizacji i „wykolejeniu” częściej ulegają dzieci z rodzin patologicznych¹⁵.

Prawne i psychologiczne aspekty przemocy

Przemoc w rodzinie można zdefiniować jako negatywne zjawisko społeczne oddziałujące na podstawową komórkę społeczną, jaką jest rodzina. Prawne aspekty przemocy w rodzinie uregulowane zostały w ustawie z dnia 6 czerwca 1997 roku – Kodeks karny¹⁶ oraz w Ustawie z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie¹⁷.

¹⁴ A. Skrabacz, *Bezpieczeństwo społeczne, podstawy teoretyczne i praktyczne*, Warszawa 2012.

¹⁵ B. Hołyst, *Kryminologia*, Warszawa 1999.

¹⁶ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 roku Kodeks karny (Dz.U. 1997 nr 88 poz. 553 z późn. zm.).

¹⁷ Ustawa z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz.U. 2005 nr 180 poz. 1493 z późn. zm.).

W 22 rozdziałach Kodeksu karnego umieszczone i uporządkowane zostały różne kategorie przestępstw. Jeden z nich – Rozdział XXVI został poświęcony rodzinie i opiece. Obejmuje on przestępstwa od artykułu 206 do 211, a wśród nich to art. 207 odnoszący się do stosowania przemocy fizycznej lub psychicznej. Jego treść normuje o odpowiedzialności karnej za przestępstwo znęcania się, za które grozi nawet do 12 lat pozbawienia wolności:

„§ 1. Kto znęca się fizycznie lub psychicznie nad osobą najbliższą lub nad inną osobą pozostającą w stałym lub przemijającym stosunku zależności od sprawcy albo nad małoletnim lub osobą nieporadną ze względu na jej stan psychiczny lub fizyczny, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5. Jeżeli oprawca dopuszcza się znęcania nad rodziną, małoletnim, osobą będącą w podległości czy osobą nieporadną wykazując szczególne okrucieństwo, podlega karze pozbawienia wolności od roku do 10 lat. Jeśli natomiast skutkiem znęcania się psychicznego lub fizycznego jest targnięcie się na życie ofiary, sprawcy grozi nawet do 12 lat pozbawienia wolności.

Kwestie przemocy w rodzinie oraz organizację działań na rzecz przeciwdziałania tej przemocy unormowano z kolei w Ustawie z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. W myśl tej ustawy przemoc należy rozumieć jako „jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie naruszające prawa lub dobra osobiste osób wymienionych [powyżej], w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą”¹⁸.

Warto zauważyć, że przemoc w rodzinie, to nie tylko działania fizyczne i psychiczne oprawcy na najbliższych. Ogólnopolskie Pogotowie dla Ofiar Przemocy – Niebieska Linia precyzuje, że istnieje kilka rodzajów przemocy, do której odnosi się omówiony powyżej art. 207 Kodeksu karnego. Wymienia bowiem takie rodzaje przemocy, jak¹⁹: fizyczna; psychiczna; seksualna; ekonomiczna i zaniedbanie.

Przemoc fizyczna – to wszelkie intencjonalne, zamierzone przeciwko ofierze działania. To naruszenie nietykalności cielesnej drugiego człowieka, powodujące zwykle uszkodzenie jego ciała. Może nią być uderzanie, kopanie, drapanie, popychanie, szarpanie za włosy, czy spoliczkowanie.

¹⁸ Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz.U. 2005 nr 180 poz. 1493 z późn. zm.).

¹⁹ Strona internetowa www.niebieskalinia.info, <http://www.niebieskalinia.info/index.php/przemoc-w-rodzynie/8-rodzaj-przemocy>, stan na dzień 27.02.2016 roku.

Przemoc psychiczna, to wszelkie zachowania, które sprawca przemocy wywiera na ofierze drogą pozafizyczną. Różnymi metodami – np. grożeniem – wywiera presję na drugiej osobie, pozbawia godności osobistej, pewności siebie, wzbudza strach, niepewność, szantażuje, obwinia, oczernia.

Przemoc seksualna odnosi się do naruszeń sfery intymnej ofiary. Polega na wymuszaniu, doprowadzaniu ofiary do jakiejś aktywności seksualnej bez jej zgody. Szczególnym problemem, wstydliwym i zamkniętym często w „czterech ścianach” jest przemoc seksualna w małżeństwie. Mentalność społeczeństwa mówi, że obowiązkiem partnerów w rodzinie jest zaspakajanie wzajemnych potrzeb seksualnych. Wyklucza to pojmowanie w tej mentalności gwałtu, jako czynności, która odbywa się bez zgody jednej z osób w małżeństwie/konkubinacie. Sprawca często też bez kontaktu seksualnego, ale różnymi innymi zachowaniami – szantażem, manipulacją, poprzez wykorzystanie nieświadomości, komentowaniem ingeruje – w sferę intymności swojej ofiary.

Z kolei **przemoc ekonomiczna**, to działanie sprawcy polegające na ograniczaniu, pozbawianiu, czy wydziałaniu środków ekonomicznych, często niezbędnych do codziennej egzystencji. To też niszczenie dóbr materialnych ofiary, posiadających również wymiar dóbr duchowych, np. tłuczenie pamiątek rodzinnych, zdjęć, wyrzucanie ubrań.

Zaniedbanie, jako wymiar przemocy jest zbliżone do przemocy ekonomicznej i psychicznej. Odnosi się na przykład do odbierania ubrań, zaniedbania ze strony bliskich, zaniedbania w chorobie, głodzenia, uniemożliwienia dostępu do różnych miejsc, np. toalety, czy kuchni.

Przyczyn stosowania przemocy w rodzinie jest wiele. Powszechnie uważa się, że przyczyną przemocy są występujące w rodzinie patologie – w tym alkoholizm oraz założenie, że dochodzi do niej tylko w rodzinach patologicznych. Czynniki wpływające na występowanie przemocy można podzielić na zewnętrzne i wewnętrzne. Do pierwszych można zaliczyć wzorce wynikające z modelu wychowania, sytuację ekonomiczną, brak pracy, wpływ środowiska na zachowanie człowieka. Z kolei wewnętrzne czynniki, które wpływają na stosowanie przemocy odnoszą się do cech samego człowieka, jego osobowości, zdrowia psychicznego, podatności na wpływy otoczenia, nałogi, czy inne problemy.

Zauważalnym jest, że skutki tego negatywnego zjawiska, podobnie jak jego przyczyny, również mają swój zewnętrzny i wewnętrzny charakter. Zewnętrznie, jest to przekierowanie przemocy na inne osoby, tzw. przemoc rodzi przemoc. Może przejawiać się w działaniach patologicznych i przestępczych. Wśród wewnętrznych skutków stosowania przemocy można wymienić i te widoczne – fizyczne, jak również te niewidoczne – psychiczne konsekwencje bycia ofiarą przemocy, takie jak np. zespół stresu pourazowego czy syndrom wyuczonej bezradności.

Zaburzenie zespołu stresu pourazowego zostało dostrzeżone w pierwszym przypadku u żołnierzy, którzy doznali urazów emocjonalnych w czasie wojny oraz u zakładników porwanyh przez terrorystów. Objawami zaburzenia są między innymi: ponowne odczuwanie i powracanie do negatywnych doświadczeń urazowych, przeżywanie specyficznego paraliżu emocjonalnego, unikanie tego co przypomina uraz, a także stany hiperpobudzenia²⁰. Osoby przeżywające stres pourazowy odczuwają psychiczne i fizyczne skutki złego stanu nerwowego, takie jak np. bezsenność, wizje na jawie, zmienne stany emocjonalne, bóle somatyczne, uczucie „zamrożenia” emocji, strach i gotowość do ucieczki lub walki bez żadnego uzasadnienia. Ofiary przemocy domowej niestety są wielokrotnie narażone na takie zranienia i często dzieje się to w chwilach, gdy nasilają się objawy PTSD spowodowanego poprzednimi aktami przemocy²¹. Pod wpływem podobnych zjawisk, związanych z nieradzeniem sobie z problemami osobistymi, ofiara przemocy może również przystosować się do roli ofiary i przestać się bronić²². Jej postrzeganie świata zmienia się. Wskutek stałego odczuwania stresu, zaczyna godzić się ze swoim losem, z tym, że bycie ofiarą jest jej przeznaczeniem i akceptuje ten fakt. Jednocześnie odmawia sobie prawa do równości, godności i nietykalności osobistej. Nie oczekuje też pomocy i jej nie szuka – powoduje to, że rozwiązanie jej narastających problemów emocjonalnych staje się jeszcze trudniejsze. Skutkiem takiego stanu może być nawet próba samobójcza ofiary.

W rodzinach dotkniętych przemocą, często rozwija się cykl przemocy w rodzinie. Składa się on z trzech specyficznych faz. J. Mellibruda na przykładzie związku kobiety ofiary i mężczyzny- sprawcy wyjaśnia relacje prowadzące do zaistnienia tego cyklu: „Bywają chwile, gdy kobieta jest na tyle zrozpaczona, że zaczyna przygotowywać się do wyrwania z pułapki i odejścia. Sprawca przemocy zwykle wyczuwa tę gotowość i reaguje chwilową zmianą postępowania. Okazuje czułość, kupuje prezenty, staje się pobłażliwy, czasem przeprasza. W miejsce lęku i rozpacz u kobiety pojawia się nadzieja, że wszystko się zmieni więc rezygnuje z ucieczki i postanawia starać się o utrzymanie związku”²³.

²⁰ J. Mellibruda, *Psychologiczne aspekty przemocy domowej*, publikacja na stronie internetowej Instytutu Psychologii Zdrowia <http://www.psychologia.edu.pl/czytelnia/50-artykuly/712-psychologiczne-aspekty-przemocy-domowej.html>, stan na dzień 16.10.2016 r.

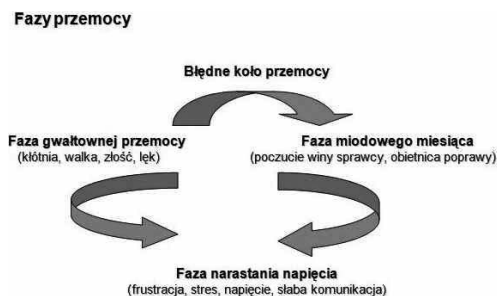
²¹ Tamże.

²² Tamże.

²³ J. Mellibruda, *Charakterystyka zjawiska przemocy w rodzinie*, publikacja na stronie Ogólnopolskiego Pogotowia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie „Niebieska Linia”, http://www.niebieskalinia.pl/przewodnik_ustawa/poradnik_-_eksperti_radza/01_Jerzy_Mellibruda.pdf, stan na dzień 16.10.2016 r.

Fazy cyklu przemocy to (rys.):

- narastania napięcia i agresywność sprawcy – narasta irytacja sprawcy, który najczęściej awanturuje się bez powodu, nadużywa alkoholu, prowokuje konflikty, a ofiara stara się opanować narastające napięcie – w sytuacji kiedy nie jest w stanie tego wytrzymać, sama powoduje rozładowanie wywołując awanturę i odczuwa ulgę;
- gwałtownej przemocy – w wyniku narastającego napięcia dochodzi do awantury – ofiara stara się chronić siebie i bliskich, może odczuwać przerażenie, szok, wstyd i bezradność, a nawet utratę chęci do życia – jej złe samopoczucie polepsza nadchodzący „miodowy miesiąc”;
- miodowego miesiąca – do sprawcy w bardziej lub mniej ograniczonym zakresie dociera, że zrobił źle – staje się innym człowiekiem, tłumaczy, usprawiedliwia się, okazuje skruchę, naprawia wyrządzone szkody okazując pozytywne uczucia, dzięki którym ofiara wierzy, że się zmienił, a zdarzenie przemocy to jednorazowy incydent; faza ta przemija zwykle w czasie zależnym od częstotliwości awantur – im jest ich więcej, tym bardziej skracają się okresy ciszy „ciszy” i ponownie narasta napięcie.

Rysunek. Fazy cyklu przemocy w rodzinie

Źródło: strona internetowa Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Limanowej, <http://www.popr-limanowa.pl/czym-jest-przemoc/cykl-i-fazy-przemocy.html> (stan na dzień 16.10.2016).

Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie

Jednolite określenie skali przemocy w rodzinie w naszym kraju nie jest możliwe, z uwagi na to, że kompetencje do walki z tym zjawiskiem prawnie powierzone zostały różnym instytucjom. System przeciwdziałania przemocy w rodzinie odnosi

się zarówno do rządowych i samorządowych organów administracji, służb i instytucji, jak również działania organizacji pozarządowych, czy fundacji pomocowych.

W zwalczanie zjawiska przemocy w rodzinie w myśl Ustawy z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie²⁴ włączone zostały organy administracji samorządowej, rządowej, Policja, placówki oświatowe i medyczne. Ustawa precyzuje zadania w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie, zasady postępowania wobec osób dotkniętych przemocą w rodzinie i wobec osób, które tą przemoc stosują. Zadania wykonywane przez organy administracji rządowej i jednostki samorządu terytorialnego wykonywane są na zasadach przewidzianych w Ustawie z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej²⁵ oraz Ustawy z dnia 26 października 1982 roku o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi²⁶.

Według omawianej ustawy, do zadań własnych gminy w myśl gminnego systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie, należy opracowanie programu przeciwdziałania przemocy oraz ochrony przed przemocą w rodzinie. Zdaniem powierzonym zwykle gminnym ośrodkom przeciwdziałania przemocy w rodzinie jest też prowadzenie poradnictwa i interweniowanie w przypadku otrzymania informacji o przemocy w danej rodzinie i zapewnienie jej ofiarom miejsc w ośrodkach wsparcia. Zasadniczym jednak zadaniem, pozwalającym na realizację powyższych założeń, jest tworzenie „zespołów interdyscyplinarnych” działających na rzecz rodzin dotkniętych przemocą. Ich organizacja zostanie omówiona w dalszej części niniejszej publikacji.

Na szczeblu powiatowym realizacja zadań własnych i zadań z zakresu administracji rządowej w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie odnosi się do następujących obszarów²⁷:

- opracowanie i realizacja powiatowego programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz ochrony ofiar przemocy w rodzinie;
- opracowanie i realizacja programów do działań profilaktycznych, zwłaszcza w kwestii promowania i wdrożenia prawidłowych metod wychowawczych wobec dzieci w rodzinach zagrożonych przemocą w rodzinie;

²⁴ Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz.U. 2005 nr 180 poz. 1493 z późn. zm.).

²⁵ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 nr 64 poz. 593 z późn. zm.).

²⁶ Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz.U. 1982 nr 35 poz. 230 z późn. zm.).

²⁷ Tamże, art. 6 ust. 3 i 4.

- zapewnienie ofiarom przemocy miejsc w ośrodkach wsparcia i ośrodkach interwencji kryzysowej – w tym również poprzez samo prowadzenie takich ośrodków;
- opracowywanie i realizacja programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla sprawców przemocy w rodzinie.

Województwo, zgodnie z ustawowymi zadaniami zajmuje się opracowywaniem programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie, podobnie jak samorząd powiatowy, odpowiada za inspirowanie i promowanie nowych rozwiązań w walce z przemocą w rodzinie oraz za opracowywanie programów korekcyjno-edukacyjnych dla sprawców przemocy i szkolenia osób zajmujących się z walką z przemocą w ramach ustawowych zadań.

Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, w art. 7 precyzuje również zadania dla wojewody, do którego należy²⁸: opracowywanie materiałów instruktażowych, zaleceń, procedur postępowania interwencyjnego w sytuacjach kryzysowych związanych z przemocą w rodzinie dla osób realizujących te zadania; monitorowanie zjawiska przemocy w rodzinie; nadzór nad realizacją Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz powoływanie i odwoływanie wojewódzkiego koordynatora tego programu; nadzór nad realizacją zadań dotyczących przeciwdziałania przemocy w rodzinie na szczeblu gminy, powiatu i województwa; kontrola wywiązywania się z zadań na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie przez inne podmioty niepubliczne, działające na podstawie umów, które zawarły z organami administracji samorządowej i rządowej.

Nadrzędnym organem, nadzorującym wykonywanie zadań z zakresu przeciwdziałania przemocy domowej jest minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego.

W omawianej ustawie unormowane zostało, że do jego zadań należy:

- zlecanie wszelkich badań, ekspertyz i analiz badających zjawisko przemocy w rodzinie;
- promocja i podnoszenie świadomości społecznej w sprawie przemocy w rodzinie;
- powoływanie i odwoływanie Koordynatora Realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie w randze sekretarza lub podsekretarza stanu oraz monitorowanie realizacji założeń tego programu;
- opracowywanie wytycznych do szkoleń na temat przemocy w rodzinie – przynajmniej raz na dwa lata;

²⁸ Tamże, art. 7.

- finansowanie programów odnoszących się do przeciwdziałania przemocy w rodzinie w tym finansowanie programów realizowanych przez samorząd terytorialny, organizacje pozarządowe i jednostki organizacyjne działające na podstawie przepisów: o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, stosunku Państwa do innych kościołów i związków wyznaniowych oraz o gwarancji wolności sumienia i wyznania, jeżeli ich cele statutowe obejmują prowadzenie działalności w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Dodać należy, że ustawa powierza też obowiązki Prokuratorowi Generalnemu. W zakresie jego obowiązku jest opracowanie wytycznych dotyczących zasad postępowania prokuratur powszechnych w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Szczególną uwagę należy zwrócić na ustawowy wymóg tworzenia zespołów interdyscyplinarnych. Stanowią one o formie pracy na rzecz przeciwdziałania przemocy przez samorząd gminny, a jednocześnie stanowią wielowymiarowe rozwiązanie dla problemu. Problem przemocy w rodzinie nie odnosi się jedynie do przemocy psychicznej, czy fizycznej w kontekście faktycznego naruszenia czynności ciała, czy psychiki, bo wtedy pomocy rodzinie należałoby udzielać na gruncie medycznym. Ustawodawca, dostrzegając fakt złożoności problemu przemocy w rodzinie na wielu gruntach, w tym również prawnym, społecznym, zdrowotnym utworzył właśnie zespoły interdyscyplinarne. W skład tych zespołów wchodzi przedstawiciele jednostek pomocy społecznej, policji, oświaty, ochrony zdrowia, organizacji pozarządowych oraz gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, kuratorzy sądowi. Mogą wchodzić również prokuratorzy. Obsługę organizacyjną funkcjonowania zespołu zapewnia ośrodek pomocy społecznej, a sam zespół funkcjonuje na podstawie porozumień zawieranych przez wójta, burmistrza, prezydenta miasta a podmiotami, które stanowią jego skład. Do ich zadań należy²⁹:

- 1) diagnozowanie problemu przemocy w rodzinie;
- 2) podejmowanie działań w środowisku zagrożonym przemocą w rodzinie mających na celu przeciwdziałanie temu zjawisku;
- 3) inicjowanie interwencji w środowisku dotkniętym przemocą w rodzinie;
- 4) rozpowszechnianie informacji o instytucjach, osobach i możliwościach udzielenia pomocy w środowisku lokalnym;
- 5) inicjowanie działań w stosunku do osób stosujących przemoc w rodzinie”.

²⁹ Tamże, art. 9b ust. 2.

Zespoły realizują swoje zadania przy pomocy tzw. Niebieskiej Karty – teczki przemocy w rodzinie – dokumentowany jest tam sam fakt i charakter przemocy, a także działania podjęte w ramach jej przeciwdziałania.

Ustawa z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz.U. Nr 180, poz. 1493 z późn. zmianami) zobowiązała Radę Ministrów do przyjęcia Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie. Program został stworzony na lata 2014–2010 i ma na celu zarówno zwrócenie uwagi opinii publicznej na zjawisko przemocy jak i przeciwdziałanie przemocy w rodzinie oraz zwiększenie profesjonalizmu służb społecznych w udzielaniu pomocy ofiarom przemocy rodzinnej i podejmowanie odpowiednich działań wobec sprawców. Cele programu obejmują takie obszary działalności jak³⁰:

- zintensyfikowanie działań profilaktycznych w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie,
- zwiększenie dostępności i skuteczności ochrony oraz wsparcia osób dotkniętych przemocą w rodzinie,
- zwiększenie skuteczności oddziaływań wobec osób stosujących przemoc w rodzinie,
- zwiększenie poziomu kompetencji przedstawicieli instytucji i podmiotów realizujących zadania z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie w celu podniesienia jakości i dostępności świadczonych usług.

Adresatami Programu są: społeczeństwo, ofiary i sprawcy przemocy, świadkowie przemocy oraz służby zajmujące się przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie. Powyższe cele mają być realizowane poprzez wdrażanie działań profilaktycznych, pracę z ofiarami i sprawcami przemocy oraz podwyższanie kompetencji służb i podmiotów pracujących nad zwalczaniem tego zjawiska.

Zajmując się tematyką zwalczania przemocy w rodzinie, nie sposób nie wspomnieć o podejmowanych na rzecz walki z przemocą w rodzinie przez Instytut Psychologii Zdrowia Polskiego Towarzystwa Psychologicznego. To właśnie w jego strukturę organizacyjną wpisane są w ramach pomocy kryzysowej Ogólnopolskie Pogotowie dla Ofiar Przemocy w Rodzinie „Niebieska Linia” oraz Ośrodek Pomocy Osobom Pokrzywdzonym Przystępstwem³¹. Ponadto w kraju działa 100 000 stowarzyszeń i oraz 17 000 fundacji. Pomoc rodzinie jest – obok sportu i turystyki,

³⁰ Uchwała w sprawie *Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie*, strona internetowa Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej www.mpips.gov.pl, stan na dzień 7.06.2015.

³¹ Strona internetowa Instytutu Psychologii Zdrowia <http://www.psychologia.edu.pl/onas/struktura-organizacyjna.html>, stan na dzień 10.06.2016 roku.

edukacji i wychowania, kultury i sztuki – jedną z dziedzin, w której najczęściej tworzone są organizacje pozarządowe i stanowią 8% wśród wszystkich organizacji³².

Podsumowanie

Przemoc w rodzinie jest zjawiskiem negatywnym i złożonym, które dotyka najważniejszą komórkę społeczną budującą społeczności lokalne – rodzinę. Agresja odebrana przez ofiarę przemocy wywiera wpływ na jej zachowanie i funkcjonowanie w społeczeństwie. Niejednokrotnie ofiara lub świadek przemocy przenosi agresywne zachowania na inne osoby lub przedmioty. I tak wskutek przemocy w rodzinie może następować patologizacja osób z rodziny „dysfunkcyjnej”. Przejawami tego, może być nadużywanie alkoholu, narkotyków czy wzrastająca przestępczość, które znacznie wpływają na jakość życia społeczności lokalnych oraz ich poczucie bezpieczeństwa i stabilizacji. Mając na uwadze interes dobrego funkcjonowania społeczności lokalnych i ich rozwoju, należy zwalczać zjawisko przemocy w rodzinie.

W naszym kraju aspekt prawny walki z przemocą w rodzinie regulują między innymi przepisy Kodeksu karnego, które – w zależności od okoliczności przestępstwa – przewidują nawet do 12 lat pozbawienia wolności dla sprawcy przemocy.

Ponadto ustawodawca, za pośrednictwem Ustawy o przeciwdziałaniu w rodzinie, unormował możliwości przeciwdziałania zjawisku, przez powierzenie kompetencji organom samorządu terytorialnego, normując rolę Policji, służb medycznych i innych organów działających na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Istotną jest tu rola zespołów interdyscyplinarnych, w skład których wchodzi przedstawiciele tych instytucji, wspólnie zorganizowanych na działanie przeciwko przemocy. Nie do przecenienia w przeciwdziałaniu zjawisku jest również rola Ogólnopolskiego Pogotowia Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie „Niebieska Linia” i innych organizacji pozarządowych, których w Polsce działa ponad 117 000.

Bibliografia

1. Fehler W., *Bezpieczeństwo wewnętrzne współczesnej Polski. Aspekty teoretyczne i praktyczne*, Warszawa 2012.
2. Frankowski M.T., *Socjologia. Makrostruktury społeczne. Wybrane zagadnienia*, Warszawa 2008.

³² Strona Internetowa Portalu Organizacji Pozarządowych www.ngo.pl – dziedziny działań, stan na dzień 10.06.2016 r.

3. Hołyst B., *Kryminologia*, Warszawa 1999.
4. Klementowicz S., *Rodzina jako element bezpieczeństwa lokalnego*, [w:] *Bezpieczeństwo w środowisku lokalnym*, pod red. naukową W. Fehlera, wydanie I, Warszawa 2009.
5. Lisowski A., *Diagnozowanie potrzeb i realizacja globalnej polityki społecznej*, [w:] A. Kuzynowski, *Polityka społeczna, globalna i lokalna*, Warszawa 1999.
6. Skrabacz A., *Bezpieczeństwo społeczne, podstawy teoretyczne i praktyczne*, Warszawa 2012.
7. Turowski J., *Socjologia. Wielkie struktury społeczne*, Lublin 1994.
8. Ziemska M., *Rodzina a osobowość*, Warszawa 1975.

Strony internetowe

1. Mellibruda J., *Charakterystyka zjawiska przemocy w rodzinie*, publikacja na stronie Ogólnopolskiego Pogotowia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie „Niebieska Linia”, http://www.niebieskalinia.pl/przewodnik_ustawa/poradnik_eksperci_radza/01._Jerzy_Mellibruda.pdf
2. Mellibruda J., *Psychologiczne aspekty przemocy domowej*, publikacja na stronie internetowej Instytutu Psychologii Zdrowia <http://www.psychologia.edu.pl/czytelnia/50-artykuly/712-psychologiczne-aspekty-przemocy-domowej.html>
3. Ogólnopolskiego Pogotowia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie „Niebieska Linia” <http://www.niebieskalinia.info/index.php/przemoc-w-rodzinie/8-rodzaj-przemocy>
4. Instytutu Psychologii Zdrowia <http://www.psychologia.edu.pl/o-nas/struktura-organizacyjna.html>
5. Portalu Organizacji Pozarządowych www.ngo.pl – dziedziny działań
6. Komendy Głównej Policji, Statystyki Policji [www.statystyka.policja.pl](http://statystyka.policja.pl), <http://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/przemoc-w-rodzinie/50863,Przemoc-w-rodzinie.html>
7. Centrum Badań Opinii Społecznej „Polacy o swoim przywiązaniu do miejsca zamieszkania i kraju”, Komunikat z badań nr 165/2015, www.cbos.pl, Warszawa, listopad 2015.
8. Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Limanowej, <http://www.pcpr-limanowa.pl/czym-jest-przemoc/cykl-i-fazy-przemocy.html>

Akty prawne

1. Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz.U. 1982 nr 35 poz. 230 z późn. zm.).
2. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 roku Kodeks karny (Dz.U. 1997 nr 88 poz. 553 z późn. zm.).
3. Ustawa z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz.U. 2005 nr 180 poz. 1493 z późn. zm.).
4. Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 nr 64 poz. 593 z późn. zm.).
5. Uchwała w sprawie *Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie*, strona internetowa Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej www.mpips.gov.pl

Keywords: *domestic violence, family, local security, local communities, crime*

SUMMARY

The aim of the publication is to establish the scale of the phenomenon of violence in the family. Apart from that showing its place in the space of a local and social safety. Describing its legal and psychological aspects and presenting the existing ways to counteract this phenomenon. There is no doubt that the violence influences destructively on the family as a basic social element and in the same – influences on relations between those families and other participant of a social life. The relations determines the structure and quality of life of local communities and their sense of safety and stability.